

Eşyanın bütün gayeleri keşfedilebilir mi?

Konya'dan Ali Osman Karakaya: “Onuncu Sözde geçen şu cümleyi açıklar mısınız: “Eşyanın insana ait gayesi bir ise, Sâniinin esması'na ait binlerdir.” 1

İnsanın Hissesi Suridir

Bir damla ile bir derya kıyas kabul eder mi? İnsanın ilmi ile Allah'ın ilmi mukayese edilir mi? İlim sıfatında mukayese edilemeyeceği gibi, diğer bütün sıfatların iktiza ettiği hususlarda da insanın sıfatları ile Allah'ın sıfatları mukayese edilemez. Ancak böyle durumlarda, insanın sıfatına bir birim verilse ve “bir” ile ifade edilse, Allah'ın sıfatına sonsuzluktan kinaye bir ifade kullanılabilir ki, Üstad Hazretleri burada binler demiş; bazı yerde dokuz yüz doksan dokuz rakamıyla ifade etmiştir.

Meselâ, Çocuk Taziyenamesi'nde çocuk üzerinde kimin hangi derecede hak sahibi olduğu meselesinde: “Binden dokuz yüz doksan dokuz hisse sahibi olan o Hâlık-ı Rahîm, mukteza-i rahmet ve hikmet olarak, o çocuğu senin elinden alsa, hizmetine hatime verse, sûrî bir hisse ile, hakikî bin hisse sahibine karşı şekvayı andıracak bir tarzda me'yusâne hüznün ve feryat etmek, ehl-i imana yakışmaz.”2 buyurmuştur.

Eşyanın Bilinmeyen Gayeleri

Eşyanın gayeleri de Allah'ın Hakîm isminin ve hikmet sıfatının tecellilerindendir. İnsan bu gayelerden denizde bir damla derecesinde ancak keşif sahibi olabilir. Diğer sıfatlarla ilgili olarak bir rakamının sonsuzluğa oranı, gaye sıfatında da söz konusudur. Yani insan ilmiyle, fenniyle, felsefesiyle eşya hakkında bir tek ya da birkaç gaye biliyorsa, bu, Allah'ın muradı olan sonsuz gayelerden sadece birisi ya da bir kaç demektir. Geri kalan gayelerin neler olduğunu insan bilemez.

Bediüzzaman bu meseleyi, bahsettiğiniz gibi, şöyle bir zengin cümleye dökmüştür: “Eşyanın insana ait gayesi bir ise, Sâniinin Esma'sına ait binlerdir.”

Bu zengin ve rengin cümleden anlaşılan şu ki: Eşyanın hikmet sıfatı gereği sayısız gayeleri olduğu gibi, her bir isimle ilgili olarak da sayamayacağımız derecede

gayeleri vardır. Meselâ tıp ilmi karaciğerin dört yüz elliden fazla gayesi olduğunu tesbit etmiştir. Fakat karaciğerin gayeleri hiç şüphesiz dört yüz elliden ibaret değildir. Bu gayeler Hakîm ismine ait bulunsa bile; Rab ismine ait olan terbiye edicilik sıfatının, Cemil isminin muktezası olan güzel kılma sıfatının, Rahman ve Rahim isimlerine ait bulunan rahmet, merhamet, şefkat, vicdan, insaf, iz'an sıfatlarının, Musavvir ismine ait olan tasvir, takdir, tahsin, tezyin sıfatlarının karaciğere koyduğu gayelerin neler olduğu meçhulümüzdür. Bir kaçını çözsük de, geri kalan sayısız gayeler hep meçhulümüz kalmaya devam edecektir. Tıp ilmi adına bu böyledir. Geri kalan gayeleri ne tıp ilmi, ne başka ilimler keşfetmemiştir.

Keşfedilemez mi? İnsan kendisine ait gayeleri keşfetse bile, Cenâb-ı Hakk'ın isimlerine ait gayelerin tamamını keşfedemez! Belki çok az bir kısmını keşfedebilir.

İnsan Cahildir

İnsan, bunca ilim, bunca fen, bunca felsefe yapmasına rağmen cahildir. Ne eşyanın, ne bir zerrenin, ne de kâinatın künhüne vakıf olamamıştır, olamayacaktır. Bediüzzaman'ın ifadesiyle, bir kuru çekirdeğin uyanıp açılarak ondan bitkinin çıkıp yeşermesi o kadar çoklukla, o kadar ucuz, o kadar sıradan, ama o kadar önemli bir fiildir ki, Hazret-i Âdem (as) zamanından beri insanın gözünde gizli kalmıştır. Beşer akli ve hikmeti ile bu uyanışın nasıl olduğu keşfedilememiştir. 3

Üstad Hazretleri çapraz ve herkesin anlayacağı misaller veriyor. Meselâ insan otlardaki dikenleri muzır görür, manasız zanneder. Hâlbuki o dikenler, ağaçların mücehhez kahramanlarıdır. Atmaca kuşunun serçelere musallat olması ilk bakışta merhametsiz zannedilir. Oysa bu musallat oluşla serçe kuşunun uçuş kabiliyeti geliyor. Kışın yağın kar pek tatsız ve soğuk bulunur. Oysa kar'ın toprağa bereket getirdiği biraz sabredilse anlaşılır.

Netice olarak, "bir ağacın ne kadar meyveleri var, belki her meyvenin o kadar gayeleri vardır."4

Dipnotlar:

- 1- Sözler, s. 366.
- 2- Sözler, s. 131.
- 3- Sözler, s. 822.
- 4- Sözler, s. 127, 128